
O MARE PRIETENIE: G.T. KIRILEANU ȘI AL. LAPEDATU

de Ioan Opriș

Prietenii durabile dintre oamenii de cultură sunt destul de rare, obstacole solide stând în fața lor. Adeseori, din nuanțe insignifiante, orgoliile stărnite până la patimă destramă legăturile fundamentate pe asemănări de caracter, gesturi și preocupări profesionale comune. Tocmai de aceea, când “floarea rară” a adevăratei prietenii se poate dovedi, renaște speranța în binele din noi.

Între G.T. Kirileanu¹ și Al. Lapedatu², legăturile prietenești au izvorât din idealuri comune și datează de la începutul veacului, locul întâlnirii lor constituindu-l Biblioteca Academiei. Interesul pentru documentele medievale și moderne i-a apropiat pe cei doi, pe atunci tineri și harnici cercetători. Descoperindu-și, cu plăcerea marilor spirite, precupăările, satisfacțiile și bucuriile lecturii istorice, neîndoindu-și că vor fi dezbătut îndelung mersul lumii de atunci. În tumultul vremurilor atât de grele ale războiului reîntregirii, cei doi învățați s-au revăzut în Moldova, la Iași, preocupați de soarta păgubitei noastre culturi. Au trăit – nu de puține ori – dramatice zile, de care a avut parte vigoarea lor generație. Au sperat până la epuizarea răbdării și au îndurat greutăți ce nu pot fi redate prin vorbe. Ca atâția alți intelectuali au plătit propriile idealisme și crezurile pe care le-au slujit. În ciuda vremurilor, a depărtării și rigorilor protocolare – pe care, desigur, Al. Lapedatu a trebuit să le urmeze – prietenia lor a dăinuit.

Restituită prin cele 4 scrisori, o asemenea legătură impresionează atât pentru acele vremuri cât și pentru mercantila noastră lume de azi. La 24 noiembrie 1920, Al. Lapedatu își invita prietenul care i-a sprijinit proiectul – susținându-l la Regele Ferdinand – să participe la inaugurarea *Institutului de Istorie Română* din Cluj³. Ca “vechi,

- (1) Kirileanu G.T. (1872-1961), folclorist, critic și istoric literar, fost bibliotecar al Bibliotecii Palatului Regal între 1906-1930, când a fost îndepărtat de camarila carlistă. S-a îngrijit de fondurile de carte veche și rară de la Cotroceni, Peleş și Palatul regal din București, dezvoltându-le.
- (2) Lapedatu Al. (1876-1950), istoric, secretar (1904-1919) și președinte al C.M.I.T. (1921-1940), președintele CMI (1940-1947), expert al delegației române la Conferința de Pace (1919-1920), ministru al Cultelor și Artelor în 4 rânduri, timp de 6 ani și 2 luni (între 1923-1937), președinte al Senatului (1936-1938), senator de drept (din 1936), președintele Academiei Române (1935-1937), secretar general al Academiei Române (1938-1947), important om politic liberal.
- (3) Anexa nr.1, Al. Lapedatu a fost co-director (cu Ioan Lupaș) al Institutului de Istorie

Anexa 1

INSTITUTUL PERMANENT DE STUDII ISTORICE ROMANE.
FONDAȚIUNE A M. S. REGELUI FERDINAND I.

Subito Ole Kirilcanu,

Sămbătă 4 decembrie am înmagazinat fidelitatea de istorie
română, dacă de dimineață ne putem pune cu această ocazie la
Cluj, după cum l-am vizitat. După, va urzi în cu-
vânt nașterii la adresa M.S. Regelui, ca fondator. Eu
am spus programul de lucru al Institutului și
prezentul de organizare. Tot de dimineață ne am face, cred,
o conferință de circumstanțe. În telegrama ce ma în-
murmur, din acest weekend, de S. Regelui, am dori să le
rugăm să binevoiască a accepta să fie pătrunsul in-
stitutului, și cum aceasta n'am putea-o face fără
consultanță prealabilă, te rugăm pe dta ca și de
astă dată să găsești mijlocul să poți pe M.S.
ni cumplită de donita noastră - în consecință a-
bul rădăcinii, în caz că s'ar avea nevoie contră,

și mi-l cunoașci aci, la Universitate, în
scris sau telegrafic după cum va fi de bun ta.

La M. Lăsaitea vei afla cum m-am trimis pe
aci și ce-am făcut până-acum pentru țară.

Măstăle veduși bine și strănuitor amu;

Al. Lapedatu

Cluj, 24 Nov. 1920

bun și stimător amic”, îi transmitea și alte vești prin Emil Panaitescu⁴. Aderând din profundă convingere la politica liberală, Alexandru Lapedatu a urcat, începând din 1923, scara ierarhiilor, împlinindu-și destinul. La numire sa ca ministru al Cultelor și Artelor, G.T. Kirileanu îi scria entuziasmat la 30 octombrie 1923: “În aceste timpuri grele și de amărăciune se întâmplă să ne vină și nouă cărturarilor câte-o rază de mângâiere când vedem că e chemat și un om vrednic la conducerea culturii noastre”⁵.

Rămași în strânse legături de prietenie, în ciuda tribulațiilor vieții, cei doi învățați s-au încurajat și ajutat, după putința fiecăruia. În mod constant, Lapedatu i-a trimis lui Kirileanu cărțile și periodicele nou apărute, ținându-l la curent cu stadiul cercetărilor. Asemenea atenție, desigur, a însemnat foarte mult mai ales după retragerea la Piatra-Neamț a lui Kirileanu. Mai mult, veri de-a rândul, Lapedatu l-a vizitat, cu ocazia scrutelor sale vizite făcute la mănăstirile Moldovei.

Rând pe rând, evenimentele grave ale deceniilor al IV-lea și al V-lea au modificat profund condițiile de viață politică și socială din societatea românească. Tăvălugul faptelor a antrenat destinele, anunțând o altă lume. Cei doi nu și-au pierdut nici în acele teribile vremuri prețioasa lor prietenie. La 21 ianuarie 1944 Kirileanu îi răspundea lui Lapedatu, cu mulțumiri, într-o mai lungă și plină de știri epistolă⁶. Înțeleptul învățat, observa cum “Ni se împuținează mereu acci cu care ne-am petrecut viața...”.

Națională între 1920-1938 și director onorific (1938-1945).

- (4) Panaitescu Emil (1885-1958). arheolog, prof.univ. la Cluj. membru al Comisiunii Monumentelor Istorice. A fost membru și apoi directorul Școlii Române de la Roma (1929-1947). rămânând în Italia. unde a și murit. Cercetări arheologice în castele de la Brețcu, Căței și Ilișua.
- (5) Anexa nr. 2.
- (6) Anexa nr. 3.

În aceste timpuri grele n. feluri de cunoaștere
se înlămpă sa nu vină și n. cărturariilor
cât o rază de înțelegere cănd vedea că e chelăl
și nu nu vedea la conducerea culturii noastre.
Din toate inimile te felicită pentru munca la
Ministerul al Culturii și Artele și și urez sa-
năitate și spor la muncă. Oca D. D. D.
sa mi te mulțumescă pentru ite atâtea lucru-
culturale: 1) mântuirea de ruina a lăcașurilor
credințelor strămoșilor (la Hurezi și la Giza plus
trou ploaia pentru acoperirea) și

- [illegible]

ca' a cura sig. v. fa drumul zec sa
Munouani...

Anexa 3

Piața-M. 21 Ianuar, 1944.

Iubite Domnule Lapedatu,

Adăuc miscat am fost de pierderea așa de neașteptată a vehicului prieten J. Simionescu, pe care în Septembrie trecut îl văzusem așa de viu și de român la față, încât îi spuneam în glumă să nu se lase deschiat de moșugăbata friică a Evrei-lea cu primejdie! Ni se împușcăză mereu acei cu care ne-am petrecut viața... Mă înduioșat gestul Fundației Elias cu înființarea Internatului fond cultural pe numele Prof. J. Simionescu. Tui închipui că Internatul vine de la Prinsul Barbu Știrbei.

Fiile acestea primind ultimele publicații ale Academiei din secție istorică și literară, pentru care mulțumesc călduros, am cedit pe nerăsuflare cele două interesante volume ale Domnului Victor Slăvercu asupra corespondenței lui Ion Ghica. În introducerea despre corespondența lui J. Ghica cu D. A. Sturza la pag. 12 văd că dl. Slăvercu se întreabă de ce n-a mai continuat corespondența și după ce J. Ghica n-a dus ca Ministru al țării la Londra. Îi pot da următoarea lămurire.

Acum câțiva ani, când eram la București și se vindeau la antikari cărți, dosare și senioni din biblioteca lui D. A. Sturza, am cumpărat și eu câteva cărți, dosare cu memorii politice și o ladă mare de zahăr cu numeroase senioni adresate lui D. A. Sturza, din care alesese o parte alți cumpărători mai norocoși, care se frezic înaintea mea (Prof. Toma Barbu Bănuș 4-5). Brețul a fost cam pipărat, dar și curozitatea mea era mare, așa că mi-a fost greu să renunț!...

Între aceste scrisori am găsit vreo 70 ale lui Ion Ghica și 27 ale fiului său Dimitrie Mihail din Londra și Berlin lui D. A. Sturza și sateliți vale. — Dacă sfătesc că dl. Slăvercu lucrează la publicarea corespondenței lui I. Ghica, i le-am făcut la dispoziție și pe acestea care sânt în posesiunea mea.

În mai multe din scrisorile publicate de dl. Slăvercu este vorba de afacerea Agiudului, dar în note nu se dau launțuri în această privință. În unul din carnetele - calendar pe care le-am găsit în lada cușpărată dela anticar sînt pagini multe scrise de mîna lui D. A. Sturza asupra acestei neînțelese afaceri. Ca un semn de recunoștință pentru lectura interesantelor publicații ale dl. Slăvercu, trimet alăturatul extras din autograful D. A. Sturza asupra afacerii Agiudului, care se încheie cu o înșelătoare lecție morală pentru cei ce se apucă de întreprinderi economice. Cred că o va citi cu interes!

Văd că D. A. Sturza spunea că în copilărie lui Goleacu - Arăpila a fost un jucător. Îmi pare foarte rău, căci eu am pictat multe tablouri plătute făcînd extrase din bogatul său dicționar, am aflat la Academia Română, iar rolul său de Proverbe este o comoară pentru limba noastră.

Fiți bun și scrieți dl. Slăvercu că n-am găsit încă în haosul anticăriei mele fotografia cu portretul lui Ion Ioanescu de Brad. Dacă îl voi găsi, voi da fotografiei Chevallier să facă o copie pentru dl. Slăvercu. — Când atunci nîdau următoarea indicație bibliografică:

Răpsoatul meu frate Simion T. Kirileanu, pe când era învățător la Orfelinatul agrar "Ferdinand" din Focleni-Tufora, a publicat două articole despre Ton Toncu deta Brad în Alunavatul Învățătorilor în Roușnița pe anii 1902 (pag. 64) și 1903 (pag. 82). Pe această din urmă pagină este portretul lui Ton Toncu desful de bine executat.

Dacă avea norocul Piatra noastră să vă călăbășească vara trecută, am fi stat de vorbă mai mult, cităcând unele bucăți din anticărta mea, chibzuind împreună asupra soartei lor. Căci mă gândește mult la păfăcuța din refugiul la Jap în 1916-18, când mi s'a făcut o ladă cu ce aveam mai de preț din munecosom și s'afăcșurina mea de până atunci. Mă tem că aceste vremi apocaliptice vor fi și aici nenorocite, dacă se adeverește zvonul unui front la Carpați. La vârsta mea de 72 ani și cu subredar mi s'auăfăte, nu mai poate fi vorba să-mi parădăre locuința. Ce-a fi, a fi!...

Cu mult dragoste prietenească

G. T. Kirileanu

Văd că a eșt mi vou volum de Crăstini.
Îndrăgare a mă niga pentru cu exemplari

Picta - M. 12 Ianuar, 1950.

Iubite Domnule Lăsedatu,
 Mare bucurie mi-au făcut rădăcinile primite
 de anul ăsta. De mulțomi mă gândeș, în sin-
 guratatea mea, la vecii și bunii prieteni, dar
 nu le pot da semn de viață ne mai știind-le
 adresa. Despre D. te aflasem că ești undeva
 în Ardeal. Îmi pare bine că-ți știu acum adresa
 și că-ți pot scrie din când în când.

Mulțumesc pentru bunele urări, și la rădă-
 dină toată inimă dorire sănătate tuturor familiei.

Cu această ocazie, te rog să primești înfă-
 zitate mulțumiri și pentru marea ciudă ce mi
 s'a făcut în Junii 1948 datorită vecilor prieteni,
 între care erai și D. te. Și mă gândeș că am fost
 tare cuminte când am refuzat pe mult regretatul
 Sextil Pușcariu, care-mi cerea abezirea pentru
 o eventuală alegere ca mecmbr corespondent. -
 Știam doar că eu nu am la activul meu decât
 puțin fructe bune, iar nu scenariu de valoare. Și mai
 știam că toată viața mea am fost sortit suprimărilor.
 Întotdeauna magistratură, a doua din administrație,
 a treia prin disgrație regală!

Trebuia să-mi vie și cea din urmă, mai înaintea
suprimării eterne. Nu degeaba prietenii dela Șar-
mi-au scos porecla: Ghiță suprimatul; iar eu le
răspundeam numindu-mă singur: am mic, o, necesită!

Să mai facem dar și haz de neceaz...

Îți poți închipui câtă plăcere ai avea să mă
vizitezi în rașcoșnica mea, precum demult mi-ai făgăduit.
Dar drept să-ți spun că mi-i rusine de starea în
care se află anticămara mea și toate ale mele, care
stau clae peste grăunđa pecuând mi-au fost cuprâte
toate odaile cu cărți, cu răstănuând numai într-o
singură odă. Dar cu toate aceste strămutări și
lipsuri materiale, îți mărturisesc că mă consider
fericit (asa-mi zicea astăvară vechiul meu prieten
Arthur Gorovei când mi-a vizitat cămărașile) că la
vrăsta mea înaintată (78 ani!) îmi pot îngriji boala
de inimă și celelalte slăbiciuni ale bătrâneții în
patul meu lângă cărțile și hârtioarele al cărora
rob am fost și sânt. — Putinția miute liupede
mi-a rămas încă, dar de lucrat ceva mi-i greu, căci
îndată obosesc.

Respectuare închinăciuni doamnei și familiei
Vechii și devotat prieten

Mos Ghiță T. Kirileanu
Str. Maxim Gorki, 25
(fosta Str. Lan cel Max)

regretând dispariția unui prieten comun, Ion Simionescu⁷. Și folosesc prilejul ca să ofere generos informații documentare precise, prezentate într-o savuroasă expunere.

O ultimă scrisoare către Al. Lapedatu poartă data de 12 ianuarie 1950, în anul tragicului sfârșit al acestuia. Steaua bună a istoricului cumpătat și înțelept nu-l mai ajută!

Fericitul său prieten – cum căuta să o creadă în ciuda necazurilor – îi răspundea și de această dată la felicitările trimise cu ocazia anului nou⁸. În curând, o prietenie de peste o jumătate de veac se va stinge, rămânând doar frânturi de vorbe, presărate ici-colo, care ne amintesc despre cea mai dalbă dintre florile cultivate de oameni⁹.

UNE GRANDE AMITIÉ: G.T. KIRILEANU ET AL. LAPEDATU Résumé

On présente quatre lettres qui témoignent de l'amitié entre deux personnalités: G.T. Kirileanu (1872-1961) (Folkloriste, critique et historien littéraire, ancien bibliothécaire de la Bibliothèque du Palais royal entre 1906 et 1930) et Al. Lapedatu (1876-1950) historien, ancien ministre des Cultes et des Arts, ancien président du Sénat (1936-1950), ancien président (1935-1937) et ancien secrétaire général (1938-1947) de l'Académie Roumaine, important homme politique libéral.

(7) Simionescu Ioan (1873-1943), prof.univ., geograf cu o mare operă de popularizare a științelor naturii.

(8) Anexa nr. 4.

(9) Alte 4 scrisori provenite de la G.T. Kirileanu (din 1921, 1942, 1946-2 piese) au fost publicate de noi. în *Alexandru Lapedatu (1876-1950) și contemporanii săi*, în "Tibiscum". Studii și comunicări de etnografie-istoric, VI. Caransebeș, 1986, (nr. 7) p. 370-371, (nr. 36) p. 395, (nr. 53) p. 407, p. 408, (nr. 55).